

УДК 373.5.091.3136004.77

Пойда О.А. Особливості проведення віртуальних екскурсій на уроках української літератури (на прикладі вивчення життєпису Т. Шевченка) // Тарас Шевченко в новітніх парадигмах наукового знання : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 20-21 лютого 2014 р.) / О.А.Пойда – Хмельницький: ХГПА, 2014. – 298 с. – С.58-65.

О.А.Пойда

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ
ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПISУ Т. ШЕВЧЕНКА)

Анотація

У статті проаналізовано технологію організації та реалізації віртуальних екскурсій при вивченні української літератури в школі, а також розроблено методику їх проведення під час вивчення життєпису Тараса Шевченка.

Ключові слова:

віртуальна екскурсія, заочна екскурсія, життєпис, Тарас Шевченко

Однією з форм позакласної масової роботи є екскурсії до історичних, краєзнавчих, літературно-меморіальних музеїв, пам'ятних місць, тих об'єктів, що змальовані у творах письменників тощо.

У цілому навчальна екскурсія – це форма організації педагогічного процесу, спрямована на вивчення учнями навчального матеріалу поза межами школи і під керівництвом учителя. Екскурсія з української літератури є складною формою навчально-виховної роботи, вона триває 45-90 хв. і відкриває можливості для комплексного використання методів навчання, збагачує знаннями учнів і самого вчителя, допомагає виявити практичну значимість знань, сприяє ознайомленню учнів з досягненнями науки, є ефективним засобом виховання учнів, зокрема їх емоційної сфери. Останнім часом таку форму роботи методисти часто рекомендують як різновид позакласної роботи з української літератури, зокрема у працях вітчизняних вчених-педагогів та методистів Т. Бугайко, Ф. Бугайка, Н. Волошиної,

Ю. Дишлюк, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, В. Неділька, В. Острогорського, О. Савченка, Г. Самойленка, В. Скріпченка, О. Ставровського та інших. Однак досі ми не маємо окремого дослідження про віртуальну екскурсію, тому метою цієї статті є напрацювання певних методичних рекомендацій щодо її організації та проведення під час вивчення життєпису письменника, зокрема Тараса Шевченка. Освітньо-виховна ефективність екскурсій місцями життя й діяльності письменника велика, адже вони дають можливість приникнути у творчу лабораторію митця. Екскурсія носитиме творчий характер тоді, коли учні одержать завдання: провівши відповідні спостереження, зібрати матеріал для твору, усного повідомлення, реферату, для рукописного альбому, альманаху, мультимедійної презентації, проекту тощо. Звичайно, при цьому в р а х о в у ю т ь с я в і к о в і о с о б л и в о с т і ш к о л я р і в .

У навчальному процесі, як зазначає Н. Волошина, заочні екскурсії займають таке ж місце, як і звичайні, але відрізняються за характером проведення. Подорож під час заочних екскурсій уявна: замість справжніх пам'ятних місць, учні бачать їх фотографічне чи графічне зображення [1, с. 138]. Розповідь будується так, ніби вчитель “веде” учнів до пам'ятних місць. Віртуальна екскурсія зручна тим, що є можливість провести її у будь-якій школі. Добре, коли вчитель сам побував у тих місцях; до його послуг велика кількість путівників, довідників, фотографій, надісланих меморіальними і краєзнавчими музеями. Заочні екскурсії традиційно планують в такому, наприклад, порядку: Пункт зупинки: назва об'єкту споглядання, розповідь учителя (скорочено), художнє читання уривків з творів [1; 139].

Віртуальну екскурсію як форму уроку чи позакласного заходу слід віднести до такої доволі поширеної категорії нестандартних уроків як «уявні екскурсії», назва якої підказана темою і специфікою навчального матеріалу. За своєю дидактичною метою ці заняття можуть бути віднесені, як правило, до уроків засвоєння нових знань, коли вчитель, перетворюючись на екскурсовода, «проводить» школярів-туристів по визначних місцях чи запрошує завітати до уявного музею. Можливі й інші варіанти проведення такого заняття, наприклад,

з елементами рольової гри. У цьому випадку учні класу об'єднуються в групи: екскурсоводів, репортерів, дослідників, енциклопедистів. Віртуальна екскурсія може поєднувати в собі елементи різних моделей і технологій навчання.

Розглянемо віртуальну екскурсію, розуміючи під цим терміном умовне “відвідування” визначних місць, огляд експонатів різних музеїв, виставок за допомогою мультимедійних ресурсів, Інтернету тощо. Необхідність введення нової назви для нестандартної форми проведення пояснюється характером матеріалу, який використовується на уроці української літератури чи позакласному заході з предмету. Саме використання мультимедійних ресурсів визначає способи організації та методи проведення віртуальної екскурсії як нестандартної форми. Безумовно, віртуальна екскурсія до музею не в змозі замінити безпосереднього спілкування учнів із шедеврами живопису та справжніми історичними пам'ятками. Більшість музеїв швидко відреагували на тенденції в розвитку електронних засобів масової інформації та медіатехнологій, вдало інтегрувавши візуальні засоби у традиційну музейну практику, пропонуючи сьогодні відвідувачам своїх сайтів здійснити віртуальні екскурсії.

Проведення заочної (віртуальної) екскурсії з української літератури головним чином базується на використанні медіа-технологій навчання. Вчитель сам розробляє завдання і питання до відеосюжету, організовуючи роботу учнів. Використання інтерактивної дошки дає змогу розглянути об'єкт опису чи предмет розповіді в цілому, скласти враження про нього, а також, якщо є потреба, показати об'єкт у фрагментах, акцентуючи увагу на окремих деталях.

Застосування інформаційних технологій докорінно змінює роль і місце педагога та учня в системі “вчитель – інформаційна система – учень”. Інформаційні навчальні технології – це не просто передатна ланка між вчителем та учнем, вони сприяють реалізації індивідуального підходу в навчанні. У такій моделі освіти вчитель-філолог перестає бути просто

“ретранслятором” знань, а є співтворцем сучасних, позбавлених повчальності й проповідництва, технологій навчання [3; 130].

Як показує досвід, учні швидко включаються у роботу з мультимедійними засобами, оскільки цей вид діяльності для них є цікавим. Слід використати таку зацікавленість, залучивши школярів до створення медіа-проектів за певною темою з української літератури. Доречним буде оголошення конкурсу на кращий мультимедійний проект між учнями чи класами. Результат перевершить усі очікування, оскільки над проектом працюватиме ціла група учнів, яка занурюється у навчальний матеріал, добираючи фон, графіку, елементи анімації тощо. Таким чином учитель, досягаючи основної навчальної мети, сприяє активізації пошуково-творчої діяльності школярів.

Традиційно у процесі проведення віртуальної екскурсії з української літератури в середній ланці використовуються презентації – набір слайдів, представлених у певному порядку. Презентація демонструється на великому екрані за допомогою мультимедійного проектора чи за допомогою інтерактивної дошки і служить ілюстрацією до розповіді. В якості інформаційного наповнення презентації можуть бути використані різні види інформації (текстова, аудіо, графічна, анімація, відео тощо).

Можна окреслити переваги віртуальної екскурсії:

1) можливість для кожного ознайомитися з музейними експонатами більшості відомих музеїв світу, незалежно від місцезнаходження школи. Єдина технічна вимога – підключення до Інтернету і наявність презентаційної техніки;

2) в руках учителя з’являється потужний мотиваційний інструмент, який він може використати для активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів під час проведення позакласного заходу. Елементи інтерактивності у поєднанні з інформаційними технологіями змінюють емоційну й інтелектуальну атмосферу уроку;

3) учні отримують доступ до якісних мультимедійних продуктів, за допомогою яких вчитель зможе сформувати в них образне уявлення про

історичне минуле. Мультимедійні засоби дають змогу не лише компенсувати брак сучасних наочних посібників, а й оперативно вносити до них певні зміни, продиктовані часом. Адже результати порівняння мультимедійних матеріалів з ілюстраціями підручників, якими користуються учні, явно не на користь останніх[2; 108].

Переваги такої екскурсії у тому, що вчитель або сам, або за допомогою учнів обирає необхідний матеріал, складає маршрут, міняє зміст відповідно до поставленої мети. Складовими такої екскурсії можуть бути відео, звукові файли, анімація, а також репродукції картин, зображення природи, портрети, фотографії. У матеріали такої екскурсії можна включити літературознавчі терміни і визначення, історичні карти, тези з теорії літературознавства.

Таким чином, використання віртуальних екскурсій робить процес навчання і викладання більш цікавим, якісним, результативним.

Заочні екскурсії проводяться і з метою повторення та закріплення знань з вивченої теми. Тому, як приклад, можна провести позакласний захід у 9 класі на тему “Слідами великого пророка України” як форма поглиблення знань при переосмисленні великої за об’ємом вивченого теми “Тарас Шевченко”, на яку за нині діючою програмою відводиться 15 годин.

Підготовка до проведення екскурсії потребує великої роботи, як з боку учнів, так і з боку вчителя. Групі учнів доручається розробити плакат-маршрут, що міститиме певні станції на кшталт “Дитинство та юність”, “Перший “Кобзар”, “Картинна галерея” тощо. Також учні добирають ілюстративний матеріал до вивчених творів. Вчитель готує виставку книг, що складатиметься зі збірок спогадів, наукових досліджень, монографій. Варто також включити книги “Святиня” [4] та “Тарас Шевченко: “Заповіт” мовами народів світу”[5]. Також обираються учні, які будуть допомагати учителю на певних етапах. Для того, аби реалізувати мету цього заходу, учитель має чітко продумати запитання та завдання до кожного етапу (станції), адже від якості їх виконання буде залежати успішний перехід до наступного блоку екскурсійної програми. Вчитель як і розпочинає вступним словом, так і підбиває підсумки роботи,

відзначає найактивніших учнів. Школярам буде цікавою така форма проведення завдяки врахування психолого-вікових (гра, елементи змагання, цікаві завдання) та індивідуальних (посильні завдання при підготовці до проведення заходу) особливостей школярів. Учні не просто повторюють вивчений матеріал, а ще й розвивають різноманітні навички й уміння. Проведений захід носить і значний виховний характер. Віртуальна екскурсія має різні стилі та форми проведення. Її можна ускладнювати для учнів різних класів, давши їм певні завдання, питання для дослідження тощо.

Прикладом такого виду може бути нестандартний урок на тему “Любов є животрепетний вогонь у душі людини (Тарас Шевченко)”. Цитовані слова стануть лейтмотивом екскурсії. Під час підготовки, організації та проведення учні матимуть змогу активізувати набуті знання у попередніх класах та отримати нові знання, адже специфіка вивчення творчості великого поета у тому, що ми маємо приклад наскрізного вивчення життєпису. Власне під час проведення такого уроку, коли учні виступають зі своїми доповідями, розвивається їх зв’язне мовлення. Дана екскурсія носить і виховний характер, адже вона формує в учнів прагнення до пізнання історії та культури рідного народу, виховує патріотичні почуття.

Оскільки ця форма проведення є складнішою за попередню, то й великою буде робота учителя. Для оформлення потрібен портрет поета, висловлювання відомих літераторів про нього та його твори, плакати з назвами залу-музею, репродукції картин, світлини, ілюстрації чи репродукції картин (весь ілюстративний матеріал можна об’єднати в мультимедійну презентацію), відео чи аудіозаписи, підготувати і звукове оформлення.

Але найскладнішою є підготовка учнів, які не просто готують повідомлення, а й мають зіграти, як справжні актори. Як правило, школярі самі шукають матеріал для виступів, але вчителю необхідно це контролювати: при потребі вказати джерело, де можна знайти потрібну інформацію, допомогти у відборі головного, найцікавішого, розробити сам виступ, а найголовніше – прорепетирувати з кожним учнем індивідуально, адже саме від їхніх виступів і

залежить якість проведеного уроку. Використовуючи прийом рольової гри, можна досягти ефекту присутності, проникнення у психологічний світ реальної особи чи персонажа. Серед обдарованих учнів обов'язково знайдуться ті, які зможуть виконати роль екскурсоводів, самого Тараса Шевченка, членів його родини, друзів тощо. Скажімо, ефектною за своєю силою впливу може стати сцена, коли юний Тарас дізнається про його викуп із кріпацтва і т.п. Так, “переходячи” від зали до зали, дізнаючись про етапи життя митця, школярі матимуть можливість перейнятися перипетіями становлення особистості генія Шевченка.

Як бачимо, такий вид екскурсії дає учням змогу розкрити дослідницькі, акторські й творчі здібності. Тут їм дається більше самостійності, що викликає в них почуття відповідальності, діти відчують себе потрібними і важливим те, що вони роблять. Учні також можуть обирати ті завдання, які їм по силі, де вони найкраще зможуть показати всі свої таланти, розкритися. Та й відповідальність з вчителя-організатора не знімається. Адже він має контролювати і процес підготовки заходу, і саме його проведення.

Суть ще одного уроку чи позакласного заходу у формі віртуальної екскурсії полягає у тому, що вчитель збирає фото- та відеоматеріали про життя та творчість письменника, а потім за допомогою технічних засобів навчання, коментуючи їх, демонструє учням. Або зі всього зібраного матеріалу вчитель створює презентацію чи відеофільм. Слід зазначити, що учитель може залучати до їх створення й учнів, які мають певні знання і навички у такій роботі. Власне, такий прийом особистісно орієнтованого навчання налаштує школярів на творчість. Адже виконуючи власний проект, учень, уникне нудьгування, та й виконуючи пошукову роботу, із задоволенням засвоїть навіть складний матеріал, який раніше видався б нецікавим.

Як приклад може бути організація заочної екскурсії до Канівського музею Тараса Шевченка в 9 класі. Розпочинається екскурсія з демонстрації Чернечої гори та зовнішнього вигляду музею що супроводжується вступним словом учителя, у якому доцільно процитувати І.Нечуя-Левицького: “То дивний геній

вибрав собі це місце, може, одне з найкращих у світі. Це почує кожний, хто стояв на Шевченковій могилі і дивився на широку Дніпрову рівнину, на дивні зависи гір і на сизу далеч вище Канева, цю третю найчудовішу картину”[4]. Далі демонструються фото зі світлин музею із коментарем учителя чи заздалегідь підготовлених учнів. Аби екскурсія не носила розважальний характер, коли учні просто переглядають фото і слухають розповідь, вчитель теж залучає їх до бесіди, коментування фото тощо.

Також уже на підсумковому етапі з вивчення творчості Тараса Шевченка радимо провести екскурсію до віртуального музею автопортретів поета, що може носити назву “ Віч-на-віч із собою”. Екскурсія даної тематики розширить кругозір учнів, збагатить їх мистецькі знання, поглибить розуміння психології людини, допоможе побачити поета його власними очима, а відтак і глибше поринути не лише в його життя, а у поетичний світ. Бажано таку віртуальну екскурсію проводити разом із учителем малювання, який допоможе дітям зрозуміти особливості створення такої мистецької роботи, вчитись читати кольорову гаму художника, простежити, чому при створенні кожного наступного свого зображення Тарас Шевченко згущує тло, як це пов’язано із його внутрішнім світом тощо. Добираючи автопортрети, слід вивчити історію їх створення, пов’язати з біографічним матеріалом, вибудувати логічну презентацію, яку за допомогою інтерактивної дошки демонструвати учням, коментуючи і обговорюючи разом з ними.

Рекомендуємо також організувати проектну роботу учнів і як результат провести окремий позакласний захід з української літератури віртуальну екскурсію “Картинна галерея Тараса Шевченка”, створивши віртуальні зали, зокрема: “Мальовнича Україна», “Портрети”, “У Казахських степах”, “Дитячий світ”, “Автопортрети” тощо.

Такий вид екскурсії має свої переваги – учні однозначно, поринувши у багатющій мистецький світ художника Т. Шевченка, не будуть сторонніми спостерігачами, а також матимуть змогу познайомитися з мистецькою спадщиною художника, навіть не покидаючи класну кімнату.

Віртуальні подорожі до музеїв допомагають учням відчувати колорит епохи, дух старовини, спробувати себе у ролі дослідників. Також це сприяє кращому засвоєнню вивченої теми, зацікавленості в предметі та стимулює розвиток творчого потенціалу школярів. Такий спосіб проведення екскурсії матиме успіх, адже саме використання ТЗН активізує роботу учнів, оскільки це буде для них щось нове, нетрадиційне, а тому і цікаве.

В ході дослідження ми виявили, що організація заочної (віртуальної) екскурсії може мати найрізноманітніші форми проведення. Кожна з них має свої переваги та дозволяє учням стати ближче до виучуваної теми, поринути в епоху та особистісний світ письменника, а отже, й глибше потім розуміти покликання, творчість, мистецьке кредо.

Список використаних джерел

1. Волошина Н. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / Н.Волошина. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.
2. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: зб. наук. праць/наук. ред. Завальнюк О.М.– Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. – 208 с.
3. Перспективи впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у навчально-виховний процес. Матеріали науково-практичної інтернет-конференції. /Кол.авт/ – Вінниця: Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, 20 листопада – 4 грудня 2009 року. – 244 с.
4. Тарахан-Береза З. Святиня. Науково-історичний літопис Тарасової Гори / З. Тарахан-Береза. – К.: видавництво Родовід, 1998.
5. Тарас Шевченко: «Заповіт» мовами народів світу" / Упор. Б. Хоменко. — К., 1989.

Summary

The article analyzes the technology of organization and conduction of virtual excursions in learning of Ukrainian literature at the school, and the method of their conduction in studying biography of Taras Shevchenko.

Key words:

virtual excursion, correspondence excursion, biography, Taras Shevchenko.